

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Іванової А.В. "Політична толерантність як імператив процесу
забезпечення соціально-політичної стабільності", представлене на
здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук, спеціальність
23.00.02 - політичні інститути і процеси

Актуальність теми дослідження визначається не тільки її високим теоретичним значенням, але й надзвичайною практичною цінністю для країни, у якій представлений широкий спектр політико-ідеологічних позицій, іде війна і наявний високий рівень соціально-політичної нестабільності. Комплексний політологічний аналіз такої теми необхідний для України як країни із соціально-економічним розшаруванням, соціально-культурним розмежуванням, з відмінностями релігійно-церковної приналежності тощо. За цих умов одним з механізмів рішення проблем, які існують в Україні, є політична толерантність.

Таким чином, обрана тема дослідження має сьогодні не тільки високу науково-теоретичну актуальність, але й носить актуальний науково-практичний, науково-політичний характер. Від її успішної розробки залежить не лише поглиблення нашого розуміння процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві, але і здатність практичних політиків до адекватного використання виявлених закономірностей в інтересах вдосконалення соціально-політичної системи українського суспільства.

Зміст дисертації не залишає сумнівів у тому, що дисертантка провела дуже серйозну, масштабну науково-дослідну роботу й одержала важливі, з погляду політичної теорії й практики, нові наукові результати. Положення дисертації достатньо повно представлені в наукових публікаціях автора. За темою дисертації опубліковано 6 статей у фахових наукових виданнях з політичних наук. Найважливіші результати й положення дослідження

пройшли широку апробацію у формі доповідей на 8 наукових конференціях різного рівня.

Аналіз дисертації та опублікованих автором праць свідчить про обґрунтованість сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій. Основні положення дисертації ідентичні змісту автореферату.

Варто позитивно оцінити проведений автором аналіз еволюції розвитку концепції політичної толерантності. Автор не залишив поза увагою ідеї мислителів Стародавніх Греції і Рима, епохи Середньовіччя і Нового часу. Також автор аналізує сучасні наукові праці, присвячені толерантності як соціальному й політичному явищу (с. 24- 49). Широка джерельна база забезпечила достовірність наукових положень представленої роботи і зроблених узагальнених висновків, дозволивши зробити акценти на недостатньо вивчених проблемах, що обумовило наукову новизну дослідження.

Слід погодитись з думкою автора, що відзначає брак "практичних механізмів інституту політичної толерантності як джерела забезпечення політичних потреб" (с. 49). Тому авторські пропозиції здатні частково закрити ці прогалини.

Автор робить правильний висновок про те, що політична нетерпимість приведе до пасивної антипатії й дискримінації, які за допомогою насильства в підсумку створюють стан політичної аномії і породжують інтолерантні форми політичного процесу (с. 51). Науковий інтерес представляє авторський аналіз співвідношення понять "плюралізм" і "толерантність". Дисертант обґрунтовано доводить, що "Категорії плюралізму й толерантності мають функціональне співвідношення, де плюралізм представляє явище, а толерантність - механізм балансування плюралістичних відносин" (с. 52- 54).

Автор правий у своєму твердженні, що важливе значення для підтримки толерантності має нормативно-правове регулювання як елемент

нормативної складової механізму політичної толерантності (с. 105). З цієї точки зору логічним є аналіз політико-правових документів, які застосовуються в європейській практиці регулювання політичної толерантності (с. 147- 149). Цей досвід може ефективно впроваджуватись в Україні.

Необхідно підтримати авторський підхід щодо дослідження явища політичної толерантності в контексті процесів демократизації і трансформації (с. 112- 113). Бо саме це дозволило обґрунтовувати специфіку толерантності перехідних суспільств, що відтворює наукову новизну виконаної роботи.

Дослідникам політичної толерантності буде цікавий авторський аналіз форм політичної толерантності і їхня класифікація (с. 115- 127).

А. Іванова аргументує поділ на такі прояви інтолерантності як: політична дискримінація, політичний фанатизм, фундаменталізм, радикалізм та екстремізм (с. 118- 119).

Позитивно варто оцінити проведене автором дослідження американського і європейського досвіду розвитку толерантності і боротьби з нетерпимістю. Автор докладно аналізує проблеми, які загрожують європейській ідентичності. Цілком логічно особливу увагу автор приділяє міграційній політиці європейських країн. Автор справедливо стверджує, що міграційну кризу в ЄС не змогли зупинити ні розвинена законодавча база, ні правозастосовна практика в сфері розвитку інституту толерантності (с. 151- 152).

Аналізуючи ситуацію в Україні, автор виявила фактори поширення інтолерантних впливів. Дисертант обґрунтовано доводить, що частина українського суспільства усе більше відсторонюється від політичної сфери, від політичних і державних інституцій і правових установ (с. 159- 161). Підвищення рівня інтолерантності в українському суспільстві дисертант також зв'язує з розвитком інформаційних технологій та часто їх неналежним, з позицій суспільних інтересів, використанням (с. 175).

У цілому позитивно оцінюючи теоретико-методологічний рівень і наукову новизну проведеного дослідження, хотілося б висловити авторові наступні зауваження й побажання.

1. При всій повазі до авторів робіт домайданного періоду, хотілося б, щоб дисертант більше звертався до тих сучасних робіт політологів, що аналізують саме сьогодишню ситуацію в Україні. Безумовно, всі, кого цитує дисертант, класики, і те, що написано, наприклад, в 2011 р., залишається актуальним. І все-таки, було б доцільно доповнити базу наукової літератури роботами, присвяченими саме подіям останнього часу.

Позитивно, що дисертант добре ознайомлений з науковими працями наукового керівника, опонентів, членів Спеціалізованої вченої ради й цитує їх у дисертації, що цілком логічно, бо тема присвячена Україні. І все-таки, на мій погляд, заслуговують більшої уваги фундаментальні роботи таких авторів як: Д. Труман (Державний процес: політичні інтереси і суспільна думка), С. Ліпсет (Політик: соціальні основи політики), П. Ніколсон (Толерантність як моральний ідеал), Дж. Гібсон (Альтернативні заходи політичної толерантності) і ін.

2. У висновках до розділу 1 дисертант справедливо стверджує, що "соціально-політична стабільність вимагає створення узгоджених механізмів балансування конкуренції плюралістичних напрямів політики та, одночасно, збереження мирного стану соціально-політичної системи. І саме розвиток демократичних засад толерантності як політичного інституту може стати основоположним елементом механізму стабілізації політичного процесу". Логічно було б, щоб дисертант, по-перше, конкретизував, які саме механізми він має на увазі, і, по-друге, як вони створюються?

3. Дисертант пропонує авторське визначення поняття "політична толерантність", але не пояснює його евристичну цінність, чим воно відрізняється від визначень, наявних у науковій літературі? А це, на мій погляд, наочно б підтверджувало, що останні одержали в даній роботі

подальшого наукового розвитку. Якщо, як стверджує автор, політична толерантність відтворює демократичні цінності, то було б логічним детальніше показати, які і як політична толерантність сприяє балансу політичної системи суспільства і створює умови плюралістичного співіснування зі збереженням різних позицій опонентів і принципу змагальності? Наприклад, важливе значення для України має мультикультурна толерантність. Так, на думку Чарльза Тейлора - всесвітньо відомого філософа, професора університету Мак-Гилла, майбутнє України - "у розмаїтості мультикультурального контексту". Тобто, ми знаємо, що повинні одержати на виході, але як? Хотілося б одержати більш чіткі відповіді на такі питання на сторінках дисертації.

4. Дуже часто автор дисертації використовує поняття "модель толерантності", на жаль, не достатньо чіткий опис цієї моделі, її структури. Було б дуже важливим наголосити на специфіці моделі політичної толерантності конкретно для України.

5. У сьогоднішніх складних умовах для України було б актуально, якби автор більше приділив увагу політичному стану країни з погляду зовнішньополітичної інтолерантності. Зовнішньополітичну інтолерантність ми сьогодні відчуваємо з боку Російської Федерації, що бажає підкорити Україну. А також зовнішньополітичну інтолерантність України стосовно Росії, що, навпроти, має для нас позитивне значення, бо російська агресія сприяла згуртуванню українського суспільства.

Автор сильно захопився теоретичним аспектом, через що менше уваги було приділено прикладному аспекту дослідження. А саме зараз нашої державі і суспільству важливі рецепти політичної толерантності.

Проте, дані зауваження аніскільки не знижують наукової цінності роботи, а можуть бути, скоріше, побажаннями для подальшої наукової діяльності автора.

Аналіз дисертації і автореферату А. В. Іванової дозволяє зробити висновок про те, що в цілому мета дослідження успішно досягнута,

завдання - вирішені. Дисертаційне дослідження є самостійною і завершеною працею, науково обгрунтовані результати якої в сукупності вирішують важливу для політичної науки і практики задачу визначення місця, ролі і змісту політичної толерантності для досягнення політичної стабільності. Науковий дискурс роботи свідчить про наукову зрілість її автора. Науковий доробок автора є безпосереднім внеском у вдосконалення шляхів подальшої демократизації політичної системи України. Отримані результати мають теоретичне і практичне значення і можуть бути використані в науковій та педагогічній діяльності, а також в практичній діяльності різних політичних суб'єктів.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор, Іванова Анастасія В'ячеславівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук зі спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –

Доктор політичних наук,
професор

А.О. Сіленко

ПІДПИС ЗАВІРЯЮ:
УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
ОНА ЗІМ. О.С. ПОПОВА
РУДА Г.В.

